

Олександр ДЕМЕНКО,
кандидат політичних наук, доцент,
учений секретар
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН У НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

Анотація. У статті проаналізовано внутрішню та зовнішню політику Республіки Казахстан у сучасних умовах. Встановлено, що масові заворушення, які охопили Казахстан у січні 2022 року, та загострення міжнародної безпекової ситуації внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну стали серйозним випробуванням для незалежного розвитку цієї держави. Проаналізовано головні причини масових протестів у країні та роль військ ОДКБ у врегулюванні й стабілізації ситуації.

Показано, що росія використовує економічний тиск і влаштовує проти Казахстану потужні інформаційно-пропагандистські кампанії, щоб примусити країну рухатись у фарватері своєї політики. Автор обґрунтував висновок, що подальший розвиток союзницьких відносин із рф стає небезпечним для Казахстану, позаяк відкрита підтримка російської агресії проти України може підірвати декларовану багатовекторність та спровокувати нову хвилю невдоволення в державі в умовах складної соціально-економічної ситуації.

Ключові слова: Республіка Казахстан, Центральна Азія, зовнішня політика, російська агресія, соціально-економічна ситуація, диверсифікація.

Російська агресія проти України загострила міжнародну безпекову ситуацію та негативно вплинула на зовнішньополітичні позиції деяких пострадянських держав. Республіка Казахстан (РК) – найбільша й найрозвинутіша країна Центральної Азії, яка опинилася в непростому становищі. Масові протести в січні 2022 року, які призвели до людських жертв і руйнувань, серйозно похитнули основи державності та посилили залежність від росії. Слабкість державних інституцій, складна соціально-економічна ситуація, корумпованість владної еліти, колапс процесу транзиту влади, негативний вплив антиросійських санкцій на економіку, прямі погрози з боку рф «денаціфікувати» Казахстан і відібрати в нього так звані «споконвічно російські

землі» руйнують імідж цієї країни як успішної і стабільної пострадянської республіки та ставлять під сумнів її перспективи.

З огляду на важливе положення РК у регіоні Центральної Азії, події всередині країни викликають жвавий інтерес у науковців та аналітиків. Казахстан також є головною країною центральноазійського вектора української зовнішньої політики, тому діяльність РК на міжнародній арені прямо впливає на Україну в контексті протидії російській агресії.

Особливості зовнішньої політики Казахстану після проголошення незалежності – багатовекторність, гнучкість у відносинах із різними партнерами, помітна активність та ініціативність на глобальному й регіональному рівнях міжнародних відносин. Завдяки цьому РК пройшла становлення незалежної та суверенної держави з усіма необхідними атрибутами й економічними, політичними, соціальними та духовно-культурними засадами для подальшого розвитку. У республіці сформовано й збережено систему національних цінностей, досягнуто відносної міжетнічної та міжконфесійної злагоди. Казахстан є повноправним членом міжнародної спільноти із чіткими стратегічними орієнтирами зовнішньої політики: стати однією з тридцяти найрозвинутіших країн світу.

За багатьма соціально-економічними показниками РК тривалий час вважали однією з найстабільніших і найрозвинутіших країн не тільки регіону Центральної Азії, а й усього пострадянського простору. Згідно з офіційною статистикою, рівень життя в Казахстані є одним із найвищих серед таких держав. 2020 року ВВП країни становив 170 млрд дол., а 2021 року зріс ще на 4%. ВВП на душу населення сягнув майже 11 тис. дол., а середня зарплата становила 630 дол. на місяць. Як свідчить статистика 2021 року, за весь час незалежності Казахстан накопичив прямих іноземних інвестицій на 170 млрд дол. [1, с. 56].

З іншого боку, загострилася низка проблемних чинників, що обмежували розвиток республіки та потребували швидкого розв'язання. Серед них слід відзначити домінування сировинних галузей у структурі виробництва та низьку конкурентоспроможність обробного сектора економіки; відсутність доступу малих і середніх підприємств до довгострокового кредитування; диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів країни; нерівномірний доступ мешканців різних регіонів до комунальних і державних послуг; нестача кваліфікованих кадрів, зумовлена недоліками системи освіти; корупція, непрозорість, безвідповідальність, некомпетентність серед чиновників різного рівня [2, с. 428–429].

Водночас, з огляду на імідж РК як найстабільнішої та найуспішнішої держави Центральної Азії, масові протести на початку 2022 року, які розпочалися у відповідь на підвищення цін на автомобільний газ, стали повною несподіванкою для численних громадян як усередині країни, так і за її межами.

Унаслідок багатоденних протестів, що охопили головні міста держави за винятком столиці Астани (тоді – Нур-Султана), загинули 225 людей, зокрема 19 представників силових структур. Загалом, згідно з офіційною статистикою, під час протестів постраждали понад 4,5 тис. людей [1, с. 58]. Найскладніша ситуація склалася в найбільшому місті Казахстану – Алмати, яке протестувальники на кілька днів узяли під повний контроль, захопили та розграбували акімаг (мерію), представництво президента, департаменти Комітету національної безпеки та прокуратури, аеропорт та багато інших об'єктів. Масштабність протестів і нездатність влади впоратися з ними стали найсерйознішим викликом для державності за 30 років незалежності РК.

Очевидно, що підвищення ціни на автомобільний газ, яким користується обмежена кількість казахстанських автомобілістів, стало лише приводом для руйнівного вибуху соціального невдоволення. Не підтвердилася й головна офіційна версія казахстанської влади, яку також активно поширювали в рф, що основною причиною заворушень стала «терористична атака», яку координували з-за кордону.

Російська пропаганда традиційно звинувачувала в організуванні заворушень країни Заходу, «українські центри інформаційно-психологічних операцій, які провокували масові безлади та надсилали протестувальникам методички з майданівським сценарієм» і США, «які під час стажування в країні казахстанських військовослужбовців таємно підбирали серед них прихильників американської політики із розрахунком, що вони в потрібний момент зможуть учинити державний переворот» [3].

Неупереджений аналіз політичної та соціально-економічної ситуації в Казахстані дає змогу стверджувати, що головні причини протестів, яким була властива широка соціальна мобілізація та нездатність органів державної влади адекватно й своєчасно на них реагувати, такі:

1. Складна соціально-економічна ситуація в окремих регіонах країни, суспільний запит на соціальну справедливість, важка демографічна ситуація та високий рівень безробіття молоді, зокрема на Півдні держави, дисбаланс економічного розвитку.

2. Активізація та зростання національної самосвідомості населення, радикалізація молоді, яка була в авангарді протестів.

3. Низький рівень забезпечення демократичних прав і свобод у країні, фактична заборона опозиційної діяльності та законного висловлення невдоволення населення, відсутність принципу розподілу влади, недосконалість партійної системи.

4. Клановість і непотизм владної еліти. Попри формальне складання повноважень, перший президент країни Нурсултан Назарбаєв і далі впливав на роботу органів влади, а його численні родичі та ставленики обіймали

керівні державні посади, контролювали фінансові потоки й інформаційний простір країни. Журналісти Центру дослідження корупції та організованої злочинності (ОCCRP) з'ясували, що протягом останніх десяти років Н. Назарбаєв міг розпоряджатися активами на суму щонайменше 8 млрд доларів: ідеться про елітні готелі, банки, літаки тощо. Формально ці багатства належать не першому президенту, а фондам під його іменем. Водночас статuti цих фондів дають змогу саме експрезиденту контролювати продаж та передавання активів [4].

5 Суперечності серед казахстанської еліти, фактичне двовладдя на рівні політичної системи, відсутність єдиного центру управління та ухвалення рішень у силових структурах і прагнення чинного Президента РК Касима-Жомарта Токаєва зміцнити свої владні позиції.

В умовах зростання кризи на початку 2022 року К.-Ж. Токаєв утілює низку заходів, які дали йому змогу зосередити владу у своїх руках та сформувати єдиний центр ухвалення рішень для стабілізації ситуації в країні. Зокрема, відправив у відставку Кабінет міністрів на чолі з близьким до Н. Назарбаєва прем'єром Аскармом Мамінім і призначив на цю посаду свого соратника Аліхана Смаїлова; звільнив голову Комітету національної безпеки (КНБ) Каріма Масімова та його першого заступника Самата Абіша, племінника експрезидента; оголосив себе головою Ради безпеки, хоча її довічно мав очолювати Н. Назарбаєв. Пізніше К. Масімова, якого вважали одним із найвпливовіших людей Казахстану, заарештували за підозрою в державній зраді.

Одним із перших рішень К.-Ж. Токаєва на посаді очільника Ради безпеки Казахстану став офіційний запит про допомогу від 5 січня 2022 року до Організації договору колективної безпеки (ОДКБ), що перебуває під контролем росії. На допомогу негайно відправили 2 тис. військовослужбовців та 250 одиниць техніки. Місія тривала з 6 по 19 січня. Упродовж двох тижнів контингент ОДКБ охороняв стратегічні об'єкти в Алмати, Астані, Байконурі й Алматинській області [1, с. 61].

Швидко виведення військ ОДКБ із Казахстану відразу після стабілізації ситуації здивувало й українських, і західних аналітиків. Адже зазвичай росія не поспішає забирати своїх «миротворців» із місць конфліктів, які часто сама й провокує. Вочевидь, цього разу причинами стрімкого виходу з території РК стали наполегливі рекомендації з боку Китаю, який не влаштувало посилення російських позицій у Казахстані, та завершення підготовки рф до широкомасштабного вторгнення в Україну.

Ужиті заходи допомогли стабілізувати ситуацію в Казахстані. Пізніше парламент країни вніс зміни до законодавства, позбавивши Н. Назарбаєва права головувати в Раді безпеки та скасувавши норму, яка вимагала узгоджувати з першим президентом ініціативи за основними напрямками зовнішньої та внутрішньої політики держави.

Тож на початку 2022 року К.-Ж. Токаєв узяв під особистий контроль усі основні органи влади, завдяки чому став одноосібним керівником країни й поклав край двовладдю. Невдовзі з державної служби та з державних компаній було звільнено всіх найближчих родичів і ставлеників Н. Назарбаєва. Він сам у відеозверненні 18 січня 2022 року був змушений підтвердити передачу всіх владних повноважень К.-Ж. Токаєву. Основним підсумком протестів можна вважати завершення процесу транзиту влади, який запустив Н. Назарбаєв 2019 року.

У березні 2022 року у зверненні до народу К.-Ж. Токаєв запропонував внести зміни до Основного Закону, що передбачали: відновлення Конституційного суду, який скасувала Конституція 1995 року; заборону чинному президентові бути членом політичних партій, а його близьким родичам – обіймати політичні чи керівні посади в державному чи квазідержавному секторах; внесення змін до організування роботи парламенту та функціонування виборчої системи; вилучення з тексту Конституції всіх згадок про Н. Назарбаєва.

Конституційна реформа покликана скоротити кількість депутатів мажилісу, нижньої палати парламенту, зі 107 до 98 осіб. Сенат утратить право ухвалювати нові закони, а лише схвалюватиме чи не схвалюватиме законопроекти від мажилісу та затверджуватиме кандидатури на посади генерального прокурора, голови КНБ тощо, які пропонуватиме президент.

За результатами референдуму 5 червня 2022 року, запропоновані поправки до Конституції РК підтримали понад 77% громадян, що взяли в ньому участь.

Варто зазначити, що під час підготовки до референдуму громадяни не мали достатньо часу для вивчення запропонованих змін, адже пакет поправок було оприлюднено лише 5 травня – за місяць до голосування. Навіть деякі провладні експерти визнавали, що багато запропонованих змін надто складні для розуміння. Водночас президент збереже право призначати прем'єр-міністра, членів Кабінету міністрів, генерального прокурора, голову КНБ, голів Нацбанку та Центральної виборчої комісії, а також низку інших чиновників. Також президент призначатиме акимів областей, міст республіканського значення та столиці всупереч поширеним закликам громадянських активістів запровадити прямі вибори акимів. Право призначати керівників регіонів сприймають як важливий політичний інструмент у руках президента, оскільки акими «відповідають» за підсумки виборів, контролюючи процес голосування в авторитарній країні. За оцінкою міжнародних спостерігачів, жодні вибори в Казахстані не були вільними та чесними [5].

Можна дійти висновку, що конституційна реформа К.-Ж. Токаєва насамперед спрямована на позбавлення першого президента Н. Назарбаєва

впливу та привілеїв. Водночас зміни майже не обмежують владних повноважень чинного президента.

Випробуванням на міцність для РК стало віроломне повномасштабне вторгнення рф на територію України. Нічим не спровокована жорстока агресія проти нашої країни, цинічне порушення законів і звичаїв війни та безліч воєнних злочинів росіян налякали політичні еліти пострадянських держав. Незавуальовані погрози представників російської влади на адресу пострадянських країн та постійні заяви про правомочність використання військової сили для захисту «співвітчизників» викликають стурбованість у Казахстані, де проживає багато етнічних росіян і російськомовного населення.

В умовах фактичної міжнародної ізоляції російський агресор намагається залучити на свій бік залежні від нього держави ОДКБ. Для Казахстану це дуже складна ситуація. З одного боку, представники влади запевняють, що росія була і є стратегічним партнером і союзником Казахстану, а також що «будь-яких дій на шкоду її інтересам не буде допущено» [6]. Зокрема, ці слова підтвердило голосування РК проти виключення рф із Ради ООН з прав людини 7 квітня 2022 року на Генеральній Асамблеї ООН (виключення росії підтримали 93 країни, 58 утрималися, 24 виступили проти) [7]. Також Казахстан постійно декларує свою відданість розвитку співпраці в межах Євразійського економічного союзу, де домінує москва.

Нині представники влади РК публічно запевняють, що їхня країна не допомагатиме росії обходити санкції, навіть попри їхній негативний вплив на економіку, фінансову систему та соціальну сферу Казахстану [8]. Цілком імовірно, що допомога агресору може надходити в поки що легальних (напівлегальних) галузях, зокрема, енергетичній, через купівлю й постачання до рф обладнання західного виробництва. Крім цього, російські торговельні мережі намагаються розробити логістику для постачання на російський ринок імпортованих товарів через територію Казахстану. З огляду на тісні зв'язки РК з рф у військово-технічній сфері, є можливість надання прихованої військово-технічної допомоги росії через наявні канали оборонної співпраці.

Російські компанії почали активно реєструвати свою діяльність у країнах ОДКБ. Кількість таких компаній у Казахстані збільшилася в десятки разів (у березні – 355, у квітні – 651, у травні – 362), а російські юридичні фірми пропонують комплексні послуги з релокації бізнесу до РК [9].

За таких умов Україна разом із союзниками має ініціювати питання щодо вдосконалення механізмів застосування вторинних санкцій за співпрацю з російськими підсанкційними компаніями та позбавлення доступу до західних ринків і технологій тих компаній із держав ОДКБ, які допомагають країні-терористу.

З іншого боку, К.-Ж. Токаєв у своєму виступі на Петербурзькому міжнародному економічному форумі у червні 2022 року в присутності путіна назвав «ДНР» і «ЛНР» квазідержавними територіями та заявив, що Казахстан не визнає їхньої незалежності. Така позиція викликала шквал обурення серед російських пропагандистів і політиків.

Президент Казахстану став єдиним лідером країн Центральної Азії, хто мав телефонну розмову з Президентом України В. Зеленським з моменту повномасштабного вторгнення росії. Казахстан запропонував послуги посередництва та надіслав гуманітарну допомогу Україні. У містах Казахстану проходять мітинги проти війни, а поліція штрафує водіїв машин із буквою «z», яка стала символом російської агресії проти України.

На тлі російського вторгнення до України Казахстан відмовився від проведення військового параду 9 травня, що багато спостерігачів оцінили як ще один спосіб дистанціювання від рф, для якої цей день став ядром національної ідентичності.

Така занадто самостійна поведінка РК викликає невдоволення в кремлі, де звикли розглядати цю країну як сферу монопольного домінування росії. Щоб уплинути на Казахстан і змусити його рухатись у фарватері своєї політики, москва використовує економічний тиск і провадить проти свого союзника потужні інформаційно-пропагандистські кампанії. Російські політики та представники ЗМІ дозволяють собі безліч агресивних випадів проти казахстанського народу та закликів до його так званої «денацифікації», а президент росії путін заявляв, що «казахи ніколи не мали державності» [10]. У грудні 2020 року росія розпочала чергову інформаційну атаку на РК за тим сценарієм, який уже розгортали в Україні. 2021 року інформаційний напад розрісся в масштабну кампанію з антиказахстанської пропаганди із демонструванням, що російську політичну, інтелектуальну та медійну еліту не влаштовує суспільно-політична ситуація в Казахстані та політика його влади. Деякі представники російського істеблішменту заявили, що «в уряді Казахстану сидять поплічники нацистів», назвавши одним із них Міністра освіти та науки Асхата Аймагамбетова [11].

Свого апогею антиказахстанська істерія досягнула влітку 2022 року після публікування скандального допису експрезидента росії, а нині заступника голови Ради безпеки Д. Медведєва в соцмережі «ВКонтакте». Він назвав Казахстан «штучною державою», а його територію – «колишніми російськими землями». Зазначену публікацію з облікового запису Д. Медведєва швидко видалили і заявили про злом. Але ця ситуація насторожила РК, оскільки більшість казахстанців визнали, що насправді представники нинішньої російської еліти ставлять під сумнів суверенітет їхньої держави. Зростає ймовірність, що Казахстан може стати наступною ціллю рф після вторгнення в Україну.

Казахстанський політолог Ахас Тажутов указує на дві причини, чому російські політична, інтелектуальна та медійна еліти періодично нападають на Казахстан. По-перше, РК ніколи не наважувалася відповідати на ці нападки та йти на прямий конфлікт з РФ. А по-друге, у російському суспільстві, яке роздирають суперечності, можна досягнути широкого консенсусу через провокування негативних настроїв, емоцій та агресії росіян проти інших народів, зокрема казахстанців. У такому разі негативні реакції виникають у представників усього політичного спектра російського суспільства – від лівих до правих [12]. Очевидно, що кремлівські політехнологи використовують це для мобілізації внутрішньої агресії росіян проти інших народів.

Надзвичайно гострим питанням для Казахстану є диверсифікація маршрутів постачання на світові ринки власної продукції, передусім енергоносіїв. Російська агресія проти України та посилення західних санкцій проти країни-терориста заблокували перевалки залізничних та автомобільних перевезень, які пролягають через територію РФ у напрямку Європи. За таких обставин РК прагне переорієнтувати частину вантажопотоку з регіону Центральної Азії на транспортний коридор Південного Кавказу з виходом на Туреччину та чорноморські порти Грузії.

Краще усвідомити масштаб проблем Казахстану із транспортуванням нафти допоможуть деякі дані. Обсяг видобутої нафти в Казахстані за підсумками 2021 року сягнув 85,9 млн тонн, її експорт – 67,6 млн тонн. Відповідний план на 2022 рік становить 87,5 млн тонн із експортним обсягом у 69 млн тонн. Основними споживачами казахстанської нафти є країни ЄС, зокрема приблизно 45% (31 млн тонн) експорту припадає на Італію, Францію та Нідерланди. Водночас майже всю свою нафту (понад 90%) Казахстан експортує через територію РФ, здебільшого через Каспійський трубопровідний консорціум (КТК), на який припадає 53 млн тонн (79%) [13]. Варто додати, що західні компанії розробляють найбільші нафтові родовища Казахстану й також потрапляють у залежність від РФ, оскільки змушені транспортувати нафту трубопроводами на її території.

Протягом 2022 року росія, послуговуючись різними відмовками, чотири рази обмежувала транспортування нафти через КТК. Є цілком обґрунтовані підозри, що так Кремль тисне на Казахстан за його відмову підтримати агресивну російську війну проти України. Побутує навіть небезпідставна думка, що «з того, чи працюють нафтоналивні причали КТК у Новоросійську, чи ні, можна дійти висновку щодо рівня напруженості відносин РФ та РК» [14].

Для зменшення залежності від неадекватного сусіда Казахстан разом з Азербайджаном ініціював розширення перевалки вантажів Транскаспійським транспортним маршрутом (ТТМ). Для цього дві країни створили

спільне профільне підприємство для транзиту казахстанської нафти через трубопроводи та залізничну систему Азербайджану.

За словами міністра енергетики РК Болата Акчулакова, країна зможе спрямувати альтернативними маршрутами лише близько 16 млн тонн нафти, які нині експортують через нафтопровід КТК [13]. До того ж досягнення цієї мети потребує значних інвестицій для відновлення портової, трубопровідної та залізничної інфраструктури, танкерного флоту тощо.

Переосмислення наслідків російської агресії проти України та трагічних подій січня 2022 року, які призвели до масових заворушень і численних жертв серед цивільних, спонукає РК відкорегувати зовнішню та безпекову політику. Тривають дискусії щодо привілейованого статусу росії в зовнішній політиці Казахстану й усвідомлення загроз із боку цієї агресивної й непередбачуваної країни. Натомість Казахстан активізує контакти зі США, Туреччиною, Китаєм і Європейським Союзом, працює над диверсифікацією торговельних шляхів.

Зокрема, під час візиту К.-Ж. Токаєва в Анкару на початку травня 2022 року Казахстан і Туреччина підписали угоду про виробництво в РК бойових безпілотників [15]. Слід нагадати, що попри тісні зв'язки з рф, Туреччина не погоджується розвивати з нею цей напрям співпраці.

Крім того, 2022 року видатки оборонного бюджету Казахстану зросли майже на 1 млрд дол. [16]. Частину цих коштів заплановано виділити на збільшення військових резервів. Держава прагне зміцнити оборонні спроможності, реформувати свою армію для покращення мобільності та здатності протидіяти гібридній агресії. Важливим завданням для РК є розвиток оборонних підприємств і зниження залежності від росії в закупівлі зброї.

У серпні 2022 року влада Казахстану ухвалила рішення на рік призупинити експорт озброєння, військової техніки та продукції військового призначення. Відповідну пропозицію під час засідання комісії з питань оборонної промисловості висунув Прем'єр-міністр РК А. Смаїлов, а члени комісії ініціативу підтримали.

Незважаючи на членство в ОДКБ, Казахстан активно співпрацює у військово-технічній сфері не лише з рф, а й з іншими країнами. Збройні сили РК оснащені як радянським (російським) озброєнням, так і європейським, американським і китайським. Офіцерські кадри проходять підготовку і в рф, і в державах НАТО. Те ж саме стосується й казахстанських спеціальних служб, які активно взаємодіють зі спецслужбами США, Ізраїлю, країн ЄС тощо [17].

Стабільність у Казахстані також значною мірою залежатиме від позицій ЄС і США, які зацікавлені в зниженні залежності РК від підконтрольних рф трубопроводів, реформуванні економіки та координуванні політики

Казахстану з іншими країнами Центральної Азії для обмеження як російського, так і китайського впливу.

Концепція зовнішньої політики Республіки Казахстан на 2020–2030 роки, затверджена 6 березня 2020 року, декларує наміри втілювати багатовекторну збалансовану зовнішню політику. Нині пріоритетами є розвиток союзницьких відносин з РФ; всебічне стратегічне партнерство з КНР; розширене стратегічне партнерство із США, стратегічні відносини з державами Центральної Азії; розширене партнерство та співпраця з Європейським Союзом [18].

Події 2022 року продемонстрували, що розвиток союзницьких відносин з росією стає загрозою для Казахстану, позаяк відкрита підтримка російської агресії проти України може зруйнувати декларовану багатовекторність та за складної соціально-економічної ситуації спровокувати нову хвилю невдоволення в країні. Із загостренням протистояння між Заходом і РФ Казахстану буде дедалі важче дотримуватися антиросійських санкцій, зміцнювати взаємини із США, ЄС, Туреччиною та водночас підтримувати союзницькі відносини з росією. Стратегічно, в інтересах подальшого розвитку та збереження державності, казахстанська політична еліта прагнуче віддалятися від росії. Це можливо втілити шляхом зміцнення обороноздатності, диверсифікування торговельних шляхів та інтенсифікування відносин з тими регіональними й глобальними гравцями, які в умовах турбулентної геополітичної ситуації у світі зацікавлені в сильному і незалежному Казахстані.

Січневі масові заворушення засвідчили, що колишні засоби розв'язання соціально-економічних проблем – обмежені поступки в поєднанні з обмеженими репресіями – більше не є адекватними. Перед країною гостро постало питання реформування моделі економічного зростання за допомогою розвитку високотехнологічних секторів промисловості, підтримки малого та середнього бізнесів. Ефективнішою має бути й система державного управління, яка наразі занадто бюрократизована та громіздка. Також назріла реформа соціальної політики, яку слід спрямувати на збільшення соціальної підтримки громадян. Урешті-решт, необхідно змінити політику розвитку регіонів, насамперед щодо забезпечення робочих місць і зменшення регіональної диспропорційності.

1. *Притчин С.* Политический кризис в Казахстане // Россия и новые государства Евразии. 2022. № 1 (LIV). С. 56–67.
2. *Чеботарёв А.* Политическая мысль суверенного Казахстана: истоки, эволюция, современность: монография. Нур-Султан: Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2021. 484 с.
3. *Морозов Ю.* Внутренние и внешние факторы событий в Казахстане в начале 2022 года и возможные стратегии Запада и России в республике. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vnutrennie-i-vneshnie-faktory-sobytyy-v-kazahstane-v-nachale-2022-goda-i-vozmozhnye-strategii-zapada-i-rossii-v-respublike/viewer>

4. Мільярди для Єлбаси. Назарбаєв розпоряджається величезними активами через засновані ним благодійні фонди – журналістське розслідування // НВ. 21 січня 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/nazarbayev-rozporjadzhayetsya-velicheznimi-aktivami-shcho-nalezhit-eksprezidentu-kazahstanu-rozsliduvannya-50210469.html>
5. *Наджибулла Ф.* Будут ли перемены? Казахстанцы скептически относятся к «выписке» Назарбаева из Конституции // Радио Азаттык. 3 июня 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhs-skeptical-about-vote-to-remove-nazarbaev-benefits-from-constitution/31882406.html>
6. *Бутьрина Н.* Каспийский нефтяной транзит: о несбыточности мечтаний Токаева // Каспийский вестник. 9 августа 2022. URL: <http://casp-geo.ru/kaspijskij-neftyanoj-tranzit-o-nesbytochnosti-mechtanij-tokaeva>
7. *Алимова Е.* Реформы Токаева для «показухи». Центральная Азия перед «невероятно сложным» выбором // Радио Азаттык. 9 апреля 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/review-tokayev-promised-changes-after-january-chaos/31794573.html>
8. *Кропман В.* Казахстан обещает не помогать России в обходе санкций // DW. 1 апреля 2022. URL: <https://www.dw.com/ru/kazakhstan-ne-stanet-instrumentom-dlja-obhoda-sankcij-protiv-rf/a-61334694>
9. *Пойта Ю.* Найближчі союзники Путіна: яку допомогу надають РФ країни ОДКБ // Європейська правда. 2 червня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/2/7140499>
10. *Алимова Е.* Эхо поста на странице Медведева: в Казахстане увидели «прямую угрозу». «Ослабевающее влияние» Москвы // Радио Азаттык. 6 августа 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/review-russia-s-waning-influence-in-central-asia/31976272.html>
11. *Алимова Е.* Казахстан – следующий после Украины? Анализируя экспансионистскую политику Москвы // Радио Азаттык. 26 марта 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/31771568.html>
12. *Алимова Е.* Казахстан «на пороховой бочке». Война России в Украине и риски дестабилизации // Радио Азаттык. 19 марта 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/press-review-kazakhstan-sits-on-the-powder-keg-once-again/31760710.html>
13. *Смирнов С.* Прорубит ли Казахстан новое нефтяное «окно» в Европу? // Каспийский вестник. 11 августа 2022. URL: <http://casp-geo.ru/prorubit-li-kazahstan-novoe-neftyanoje-okno-v-evropu>
14. *Алимова Е.* Сбои в транспортировке нефти из Казахстана. Москва показывает, кто в доме хозяин? // Радио Азаттык. 27 августа 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/review-kazakhstan-s-oil-exports-via-russian/32006281.html>
15. *Алимова Е.* Уроки Украины: Казахстан «переосмысливает» отношения с Россией и наращивает военный бюджет // Радио Азаттык. 30 июля 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/press-review-kazakhstan-escaping-a-bear-hug/31966476.html>
16. Увеличение военного бюджета, жесткий призыв в армию и новая доктрина. К чему готовится Казахстан? // Радио Азаттык. 25 августа 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/32000295.html>
17. *Морозов Ю.В.* Внутренние и внешние факторы событий в Казахстане в начале 2022 года и возможные стратегии Запада и России в республике // Восточная Азия: факты и аналитика. 2022. № 1. С. 6–16.
18. Концепция внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы // Официальный сайт Президента Республики Казахстан. 9 марта 2020. URL: https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-konceptcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody

Oleksandr DEMENKO,
*PhD in Political Science, Associate Professor,
Scientific Secretary,
State Institution “Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine”*

THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN NEW GEOPOLITICAL REALITIES

Abstract. The article analyses the domestic and foreign policy of the Republic of Kazakhstan in modern conditions. It was established that the mass unrest that engulfed Kazakhstan in January 2022 and the aggravation of the international security situation in the world because of full-scale russian aggression against Ukraine became a serious test for the independent development of this country. The main causes of the mass protests in the country and the role of the CSTO troops in solving and stabilising the situation are analysed.

President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev, with the help of CSTO troops, managed to stabilise the situation, took control of all key authorities and put an end to the dual power in the country. In June 2022, a constitutional reform was carried out in the Republic of Kazakhstan, which removed the influence and privileges of the first President, Nursultan Nazarbayev, while hardly limiting the powers of the current President.

It is shown that russia uses economic pressure and carries out powerful information and propaganda campaigns against Kazakhstan to force the country to move in the fairway of its policy. The conclusion is substantiated that the further development of allied relations with the russian federation becomes dangerous for Kazakhstan, since the open support of russian aggression against Ukraine can undermine the declared multi-vector nature and, in the conditions of a difficult socio-economic situation, provoke a new round of discontent in the country.

Keywords: Central Asia, the Republic of Kazakhstan, foreign policy, russian aggression, socio-economic situation, diversification.